

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 7. septembra 1887.

Obseg: Krompirjev hroščec. — Zboljšane Hermannove nizke dratne naprave za hmelj. — Ne zna ne vsaka dekla mlesi. — Zemlje- in narodopisni obrazi. — Pri sosedu. (Dalje.) — Govor poslanca Ferjančiča v državnem zboru dne 25. maja. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Krompirjev hroščec.

Nemški listi poročajo, da so zadnje dni zasledili na Saksonskem krompirjevega hroščeca in sicer pravega koloradskega Okuženega prostora je kake tri hektare. Na posameznih steblih dobili so 12 do 16 hroščecov in mnogo ličink. Pokončevanje zelo nevarnega mrčesa vodi veliki logar Passow, kateri je uže pred desetimi leti z najboljšim uspehom zvrševal to delo.

Vsak, ki ima kako njivo s krompirjem zasa-jeno, mora jo na teden najmanj po dvakrat pregledati in če najde kaj sumnega, to precej naznani. Upajo, da bodo škodljivca kakor pred desetimi leti tako tudi sedaj do dobrega uničili.

Ker se pa utegne krompirjev hroščec katerikrat tudi pri nas pokazati, in ker ni za tak slučaj kmetovalec nikdar dosti

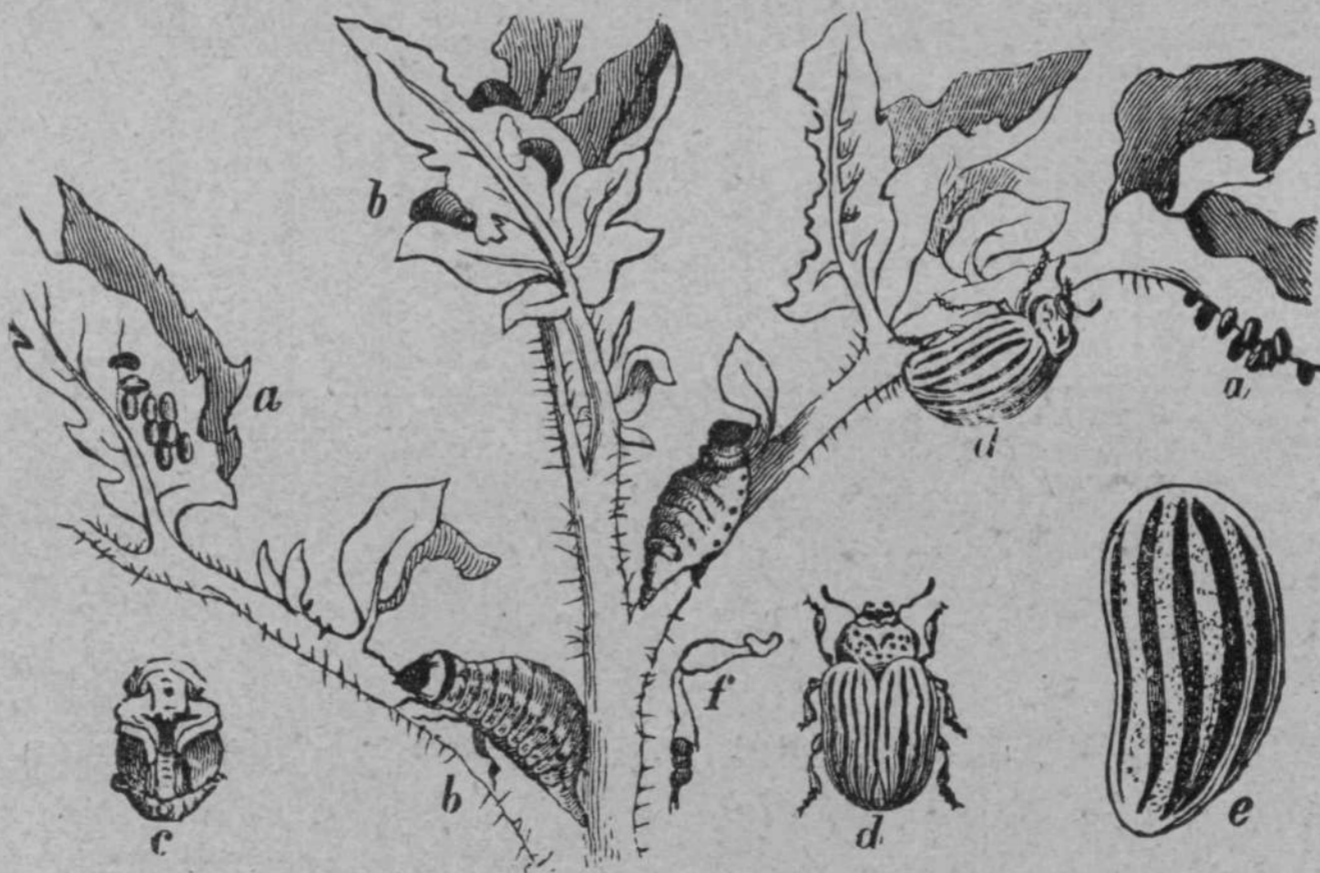
previden, popisali smo v nastopnih vrsticah tega hudega škodljivca ter pridejali ob enem podobo njegovo.

Krompirjev hroščec je nekoliko večji kakor navadna polonica. Krila (perutnice) so mu rumenkasto bela, ter ima vsaka stran po pet podolžnih črnih prog, torej skupaj na vsem životu deset. Samice izležejo po 1000 in še po več jajec, iz katerih se razvijejo rjave ali rumeno rdeče ličinke s temno barvano glavo in z

ravno takimi nogami. Prvi člen za glavo je bled in ima vzadi črn rob. Na vsaki strani ima ličinka dvojno vrsto črnih marog. Kadar doraste ličinka, zarije se v zemljo ter izpremeni v enako barvano bubo. Jajca krompirjevega hroščeca so prozorna oranžno rdeča ter se nahajajo na spodnji strani krompirjevega lista. Hroščec potrebuje 30 do 40 dni, predno se iz jajca izvali ter popolnoma doraste. Ena samica zaplodi med poletjem 3 do 4 zarode.

Hroščecove ličinke so uničevalke krompirjeve; one listje tako požrejo, da pogine rastlina. Ker je ličink precej cele milijarde, zato je škoda tudi velikkanska. V Ameriki so morali zaradi tega mrčesa po zahodnih državah opustiti pridelovanje krompirja.

Podoba 49. kaže krompirjevega hroščeca v različnih oblikah; *a* so jajca, *b* ličinka, *c* buba, *d* hroščec, *e* krilo (perutnica), *f* noga.

Podoba 49.

Zboljšane Hermannove nizke dratne naprave za hmelj.

Sedaj so skoraj brezdvomno rešili vprašanje, katere naprave so boljše za hmelj: ali nizke ali visoke. Večletne izkušnje v hmeljarskih krajih so dokazale, da so nizke naprave vsekakor boljše, posebno ondot koder rado suši zemljo.

Moje lastne izkušnje učijo me isto. Zatorej se poprijemam v razmeri, v kateri odpravljam stare kole, zmeraj bolj nizkih dratnih naprav.

V naslednjih vrsticah hočem popisati takšno nizko dratno napravo, katera se meni zdi, da je najboljša, enostavna in po ceni, ter so pridelovalni stroški za hmelj najmanjši, kvaliteta zboljšana in kvantiteta pomnožena.

Da me nihče ne bode krivo razumel, izrekam precej od začetka, da tukaj ni govora o kakšni novi iznajdbi ali vodilnem vzoru. Povprek rečeno, nova naprava ni nič drugega, nego koristno preinačenje znane Hermannove dratne naprave. Dovaja več dobrih lastnosti in odpravlja nekaj slabih. Glavno vrednost daje jej to, da so prvi stroški znatno cenejši, pa tudi obdelovanje ni drago.

Malo besed bode treba v pojasnjenje pritisnemu narisu.

Križec + na podobi 1. pomeni posamezne hmeljeve rastline. HD je poglavitna dratna žica ter je kakor vse druge žice zacinan drat, kateremu nemški pravijo

„Frischeisen - Holzkohlen-draht“. Ta poglavitna dratna žica je od dratu šte. 50. in zvezuje vse na meji hmeljnikov zakopane glavne stebre ali sohe, veliki S . Vsaka teh poglavitnih soh ali stebrov je z dratom šte. 50. zasidrana ali pritrjena k zemlji pri A . V ta namen zakoplje se najbolje pa najceneje dovolj težek kamen. Vsaka soha je dolga 8 čevljev = $2.53 m$, od katerih je 2 čevlja v zemlji ali $0.63 m$. Zatorej moli iz tal samo 6 čevljev = $1.9 m$. V premeru

je poglavitna soha debela 5 palcev = $13.2 cm$, znotranje manjše sohe, mali s , so pa vsaka po 4 palce debele = $10.5 cm$. V potezi od vzhoda proti zahodu stoji poglavitna soha pri vsaki osmi, na severnem in južnem robu pa pr vsaki drugi rastlini.

Enako daleč stojijo znotranje ali postranske sohe narazen, toda, kakor kaže naris, raznolično, ker je tako teža cele naprave in razpeljava dratu enakomerno razdeljena.

Povprečne dratne žice $q d$, katere vežejo poglavitne sohe (izvemši na robih hmeljnikovih) v severno-južnem smeru, so vse iz drata šte. 34.

Vsaka podolžna vrsta hmeljevih rastlin ima za razpeljavanje hmelja po dve podolžni dratni žici $m n$,

to pa iz drata šte. 25. Podoba 2. kaže razgled na to, kar podoba 1. predočuje v obrisu.

Vsaka poglavitna soha severnega in južnega roba hmeljnikovega ima draten natezač, podoba 3., ki je pri vogelnih poglavitnih sohah dvojen, da more rabiti tukaj še za podolžne poglavitne dratne žice. Take dratne natezače izdeluje gospod Jožef Lorber, izdelovatelj mašin, posestnik železne livarne v Žalci v Savinjski dolini; vsak velja 21 kr. Vse druge sohe imajo vsaka po eden enostaven zavijak iz drata šte. 50., podoba 4., v katerega se dratna žica vloži. Podolžne dratne žice $m n$ slonijo na povprečnih dratnih žicah $q d$. Ako treba, morejo se te z vožinci privezati.

Od vsake hmeljeve rastline napeljane so jutne niti navpično k podolžnim dratnim žicam, to pa tako, da je prva rastlina razpeljana k severnemu, druga k južnemu, tretja zopet k severnemu itd. dratu. Do sedaj rabljene sohe ali stebri so hrastovi, pomazani deloma s katranovcem, deloma s karbolinejem.

Letos si hočem omisliti smrekovih stebrov. Vendar morajo poprej cel teden ležati v solni vodi, da postanejo trpežnejši.

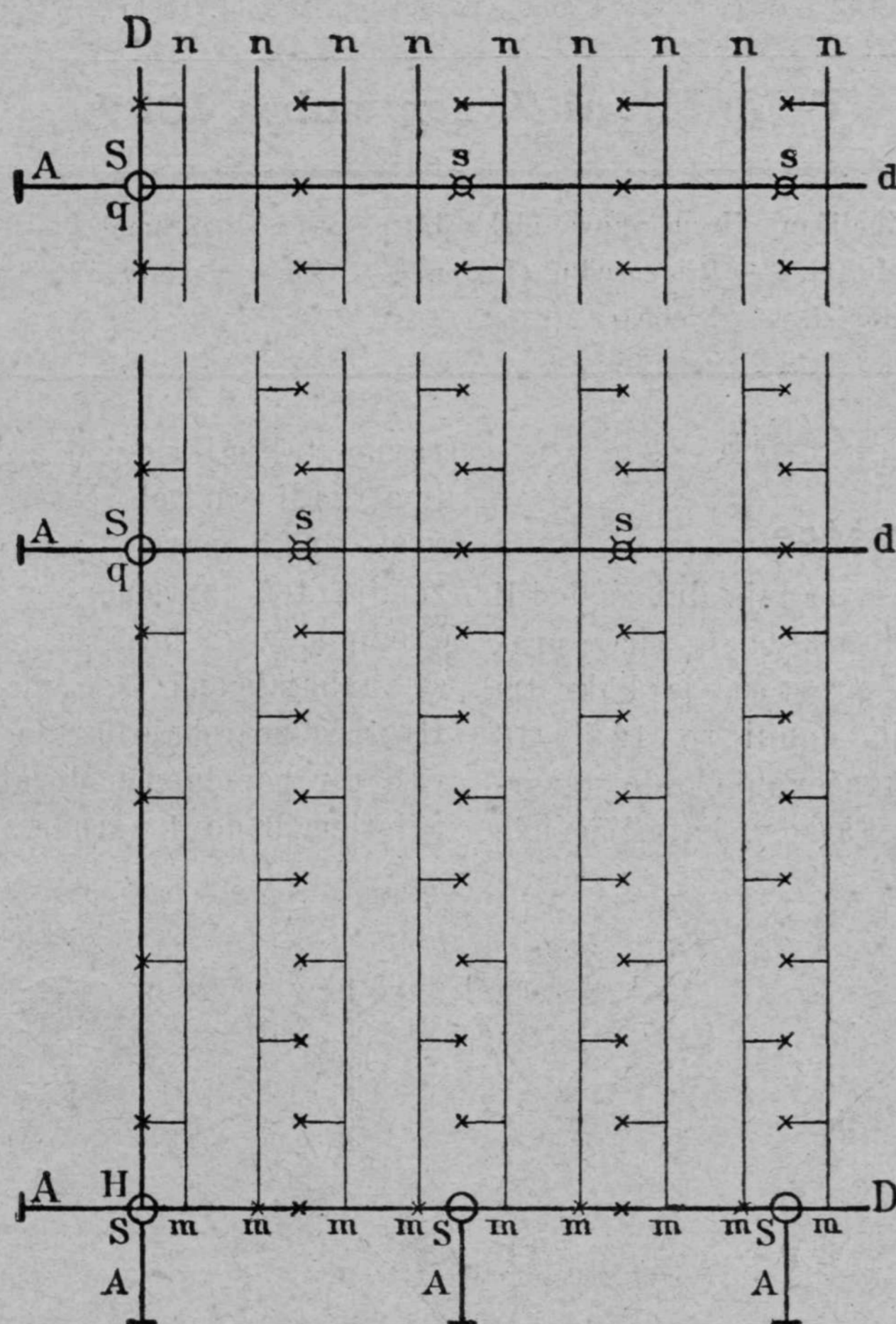
Takšna naprava je za dva krajcarja pri rastlini cenejša.

Poglavitne prednosti takšne naprave so naslednje:

1. Naprava je prav po ceni, ne stane veliko;
2. stroški za obdelovanje hmeljnika so zmanjšani;
3. vse opravke more delavec opravljati na zemlji stoječ;
4. orati, vlačiti, okopavati je mogoče po dolgem pa tudi povprečnem;

5. vsa naprava je tako enostavna, da jo more vsak kovač ali ključar popraviti, ako se kaj pokvari.

Pri tej napravi stane vsaka rastlina hmeljeva po 10 kr., vendar le tedaj, kedar so rastline po 5 čevljev vsaksebi na kvadratnem zemljišči. Na oral 1600 □ sežnjev gre torej 2304 rastlin. Čim večji je hmeljnik, tem manje stroškov hodi na eno rastlino. Za stran kulture ali ravnanja s hmeljem, kedar raste, posnel sem iz svojih izkušenj, da ga iz prva nikakor ne smemo poševno, ampak le navpično, t. j. naravnost kvišku napeljavati k povprečnim dratnim žicam. Še le kedar so hmelji zadosti močni, kar so, če ravno kvišku rastejo, smemo jih drugam upogibati.

Podoba 50.

Tedaj jim poševna lega zelo ugaja, ker marsikaj odpade, kar bi sicer mogli izpolniti; tako pa svoje moči porabljajo v to, da poganjajo rano obilo in postranskih mladik.

Ko so mladike dovolj dolge, polagajo se na najbližjo dratno žico. Možno jih je tudi prepreči z mladikami sosednih hmeljev, in vsled tega nastane gosta streha, ki zemlji dela senco ter temperaturo in vlago ugodno uravnava.

Tukaj dobivajo vse rodne mladike dovolj solnca in zraka, kar zopet vpliva, da nabereemo mnogo in izvrstnega hmelja.

Drugo okopavanje opravljaja se bolje z motiko nego s plugom, da se postranskim mladikam nareja manj škode.

Stroški so sicer nekoliko večji pa neznatni, 3 gld. na orali ali $\frac{3}{4}$ kr. od funta hmelja.

Da ne obtežujem naprave po nepotrebnem preveč, odpeljavam od ene rastline samo po dve mladiki na dratno žico.

Konečno objavljam še stroške za takšno napravo pa tudi pridelovalne stroške pri hmelji na dratnih žicah in na kolih, to pa po svojih večletnih izkušnjah in zvestem zapisovanji.

Oral à 2304 hmelj. rastlin.

59 zunanjih stebrov

à 65 kr. . . . . gld. 38.35

119 znotr. stebrov

à 55 kr. . . . . gld. 65.45

420 $m/$ = 60 h/g drata št. 50 . . . . . gld. 12.60

7700 $m/$ = 275 h/g drata št. 25 . . . . . „ 68.75

165 zavijakov à 2 kr. . . . . „ 3.30

178 lukenj à 3 kr. . . . . „ 5.34

178 stebrov postaviti in drat pritegniti à 3 kr. „ 5.34

2185 količev à $\frac{1}{2}$ kr. . . . . „ 10.93

4500 $m/$ = 15 h/g jutnih niti à 60 kr. . . . . „ 7.50

59kratno zasidrovanje in luknje à 3 kr. . . . . „ 1.77

18 dratnih natezačev à 21 kr. . . . . „ 3.78

Razni potroški . . . . . „ —.75

Vkup gld. 230.40

ali za rastlino 10 kr.,

torej polovico manj nego pri hmelji na kolih.

Ne zna ne vsaka dekla mlesti.

Mnogokrat se nahajajo bolezni na kravjih vimenih, posebno tako imenovani „volčič“ ali „sajavec“, a iščejo

se vzroki teh bolezni vse drugod, kakor pri okornih deklah, katere ne znajo mlesti. Večkrat so celo copernice krive volčiča na vimenu.

Naj razjasnimo to reč s tem, da pregledamo, kako je ustvarjeno vime. Vime je skupina žlezic, katere delajo iz krvi mleko in se zato imenujejo „mlečne žlezice“. Te mlečne žlezice izlivajo narejeno mleko v majhne posodice, iz katerih potem teče po drobnih cevčicah v štiri sesce. Tam, kjer sesci prestopijo v vime, otipa se neki trd, kakor hrustančast obroček. Ti obročki ob sescih pa niso nič drugega kakor mišce (muskuli), ki zapirajo mleku tok iz vimena v sesce, in prav te zapiralne mišce so vzrok, da krava, če hoče, pridržuje mleko tako, da ga dekla ne more izmlesti.

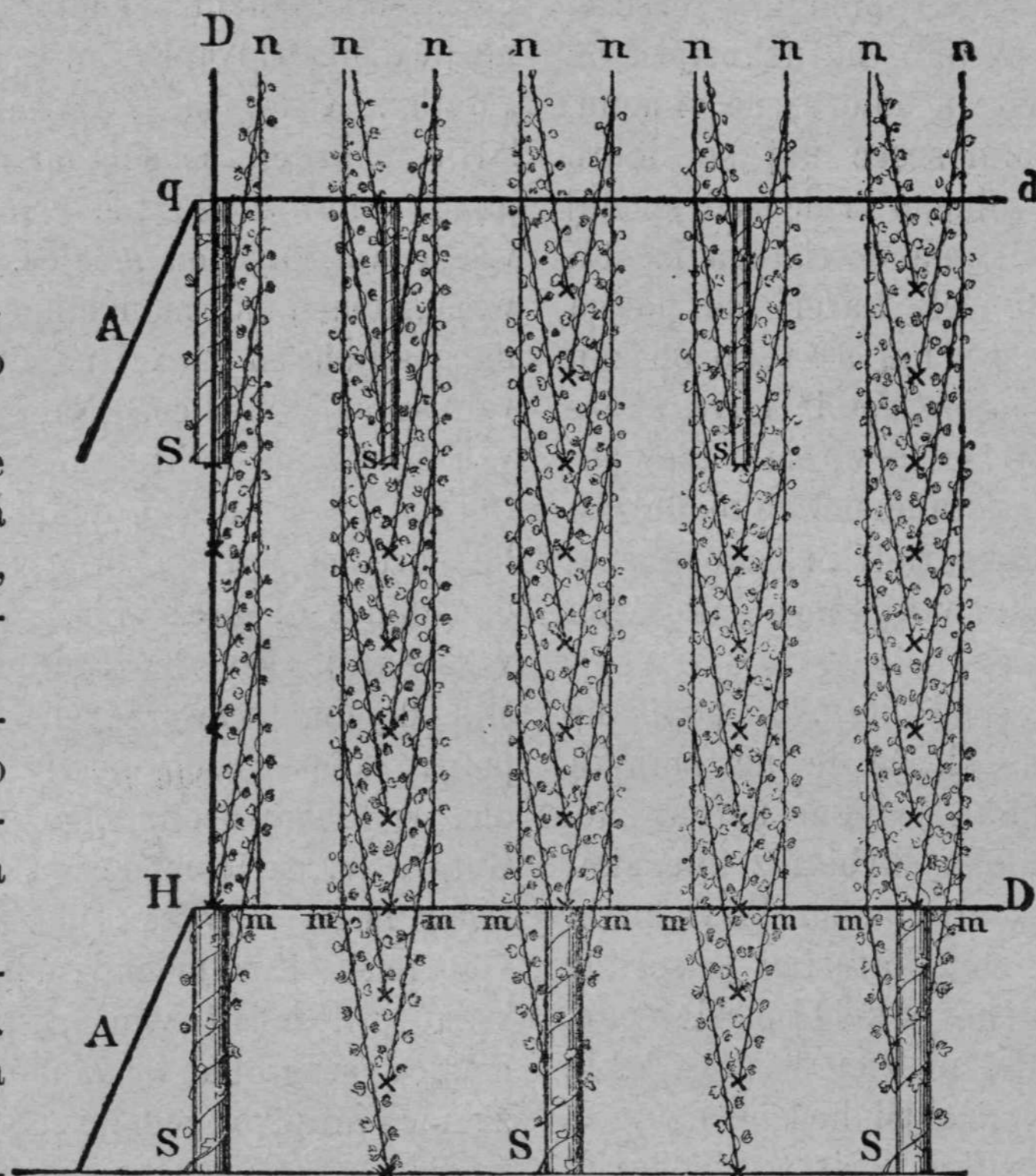
To je treba pred vsem vedeti, kajti v obročkih je iskati mnogokrat vzroka prav hudih vimenskih bolezni in to na dvojen način.

1. Če nerodna in okorna kravarica pod tem obročkom močno nategne polne sesce in jih potem hitro izpusti, napravi se nagloma v sescu trda, podolgastookrogla oteklina, krava ne molze več, v vimenu nastane bolečina in

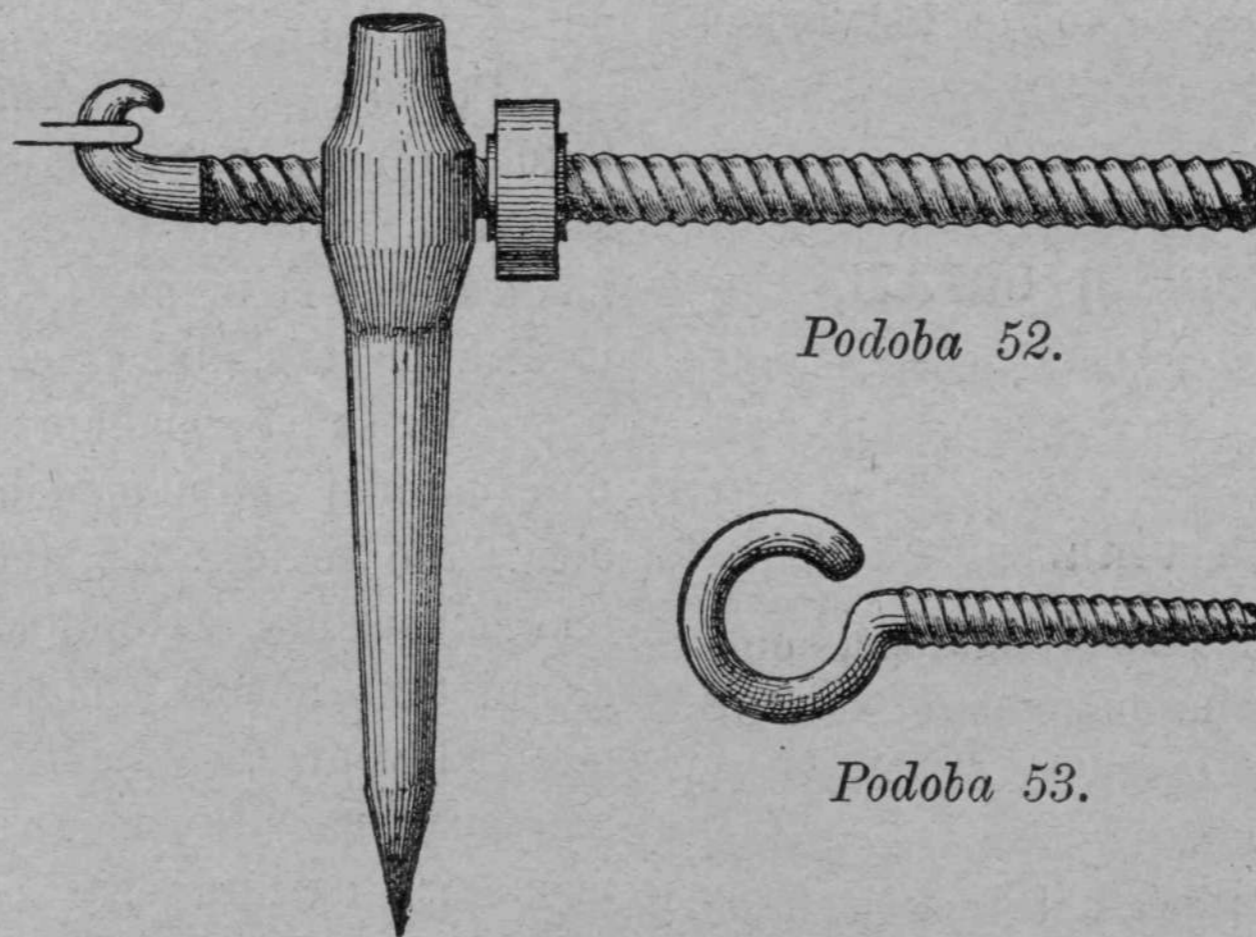
iz tega mnogokrat huda bolezen vimenska. In zakaj to? Zato, ker je kravarica tako zelo doli potegnila zapiralni obroček, da se, ker je premalo elastičen ne skrči in ne spravi v prejšnjo lego, ampak ostane huda ovira v mlečni cevki.

Mleko po tem takem zastaja nad to bunko, mlečna žlezica oteče, in vnetje nastopi z vsemi svojimi nasledki. To je dosihdob malo poznani vzrok mnogovrstnih vimenskih bolezni.

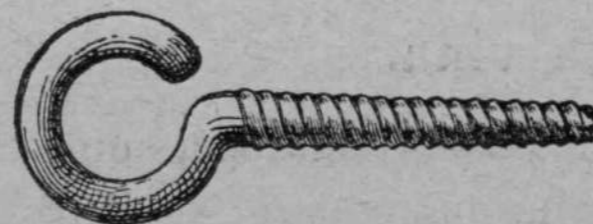
2. Če pa nasproti nevedna in okorna kravarica prav visoko gori prime polne sesce, potem tudi prav lahko prehudo stisne in otisne obroček; to pa zopet tako zdraži zapiralni obroček, da se vname in oteče. Po vsem tem je torej umevno, zakaj pod rokami

Podoba 51.

Podoba 52.

Podoba 53.